Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2024/6879

2024 11 28

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Gerbūvio ekonomika grindžiamo Europos žaliojo kurso ir socialinio kurso planas

(nuomonė savo iniciatyva)

(C/2024/6879)

Pranešėja: **Maria NIKOLOPOULOU**

Patarėjai:	Agata MEYSNER (pranešėjos) Tellervo KYLÄ-HARAKKA-RUONALA (I grupės)
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 1 18
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnis 2 dalis
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2024 9 3
Priimta plenarinėje sesijoje	2024 9 19
Plenarinė sesija Nr.	590
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	166/8/5

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad Europos žaliasis kursas turėtų įgauti platesnę visuomeninę perspektyvą ir jį reikėtų stiprinti taip, kad būtų skatinama tiek žmonėms, tiek planetai naudinga gerbūvio ekonomika. Gerbūvio ekonomika yra politikos orientavimo ir valdymo principas, kuriuo siekiama, kad formuojant politiką ir priimant sprendimus svarbiausi būtų žmonės ir jų gerbūvis.

1.2. Kad ES pasiektų savo klimato ir biologinės įvairovės tikslus, labai svarbu perkelti atitinkamus teisės aktus ir paspartinti esamų sprendimų priėmimą ir tobulinimą visose valstybėse narėse ir didinti investicijas į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas, kad būtų rasti nauji papildomi sprendimai. EESRK mano, kad Europos Komisija ir Europos Parlamentas privalo nemažinti užmojų ir nestabdyti dabartinių tikslų įgyvendinimo. Veikiau būtina sparčiau sudaryti sąlygas investicijas skatinančiai aplinkai, suteikti prieigą prie švarios įperkamos energijos, siūlyti naujus technologinius sprendimus, kuriais prisidedama prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos, ir numatyti pakankamą techninę ir finansinę paramą bei sukurti apsaugą valstybėms narėms, paveiktų sektorių įmonėms, asmenims ir pilietinės visuomenės organizacijoms, kurie turės įgyvendinti taisykles.

1.3. Dabartinis pertvarkos finansavimas yra nepakankamas, todėl EESRK pabrėžia, kad tiek ES, tiek valstybės narės turi pritraukti daugiau viešųjų ir privačiųjų investicijų. Komitetas taip pat atkreipia dėmesį į nacionalinių biudžetų, kuriais remiama pertvarka, svarbą ir mano, kad reikia dėti daugiau pastangų, kad panaudojant įvairius mechanizmus biudžetas būtų padidintas. Tai, be kita ko, gali būti kova su mokesčių slėpimu, mokesčių surinkimo gerinimas, skubus esamų aplinkai kenksmingų subsidijų nutraukimas ir vengimas nustatyti naujas subsidijas, esamų subsidijų reforma, taip pat iškastinio kuro mokesčių didinimas, raginimas taikyti didesnius mokesčius 1 proc. turtingiausių pasaulio gyventojų ir tvarios ekonominės veiklos, kurią vykdant generuojami ištekliai, skatinimas.

1.4. Siekiant gerbūvio ekonomikos, reikės užtikrinti, kad viešieji biudžetai investicijoms į pagrindines politikos sritis, susijusias su žaliąja ir teisinga pertvarka, pavyzdžiui, švietimo, socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros, būtų užtikrinti kartu išlaikant subalansuotą požiūrį į didesnes viešąsias investicijas ir fiskalinį tvarumą, kad būtų išvengta griežtų taupymo priemonių.

1.5. Ekonomika yra vienas svarbiausių tvarumą skatinančių veiksnių, todėl turime neapsiriboti vien BVP pagrįsta augimo ekonomika ir skatinti visapusišką politikos sistemą, kuria būtų remiama tvari ekonomika, orientuota į visuomenės gerbūvį ir JT darnaus vystymosi tikslų, Paryžiaus susitarimo ir Biologinės įvairovės plano įgyvendinimą.

1.6. EESRK mano, kad turėtų būti užtikrinta visuotinė galimybė už prieinamą kainą gauti išsilavinimą, sveikatos priežiūrą, socialinę apsaugą ir būstą. Galimybė gauti pagrindinių išteklių, pavyzdžiui, tvariai gaminamo maisto, švaraus vandens ir energijos, turėtų būti suteikiama taip, kad visi galėtų rinktis tvarų gyvenimo būdą. Visuomenė turėtų dalyvauti nuolatiniame dialoge, kuriuo būtų siekiama apibrėžti sąvokas „prieiga“ ir „esminis“, užtikrinant, kad šios sąvokos atitiktų besikeičiančius gyventojų poreikius.

1.7. EESRK primygtinai ragina ES, valstybes nares ir įmones investuoti į mokymą, perkvalifikavimą ir kvalifikacijos kėlimą ir ragina vietos, regionų, nacionaliniu ir ES lygmenimis užtikrinti švietimą demokratijos ir viešųjų institucijų klausimais.

1.8. EESRK mano, kad, siekiant užtikrinti žmonių gerbūvį, reikėtų prasmingai ir įtraukiai stiprinti pilietinės visuomenės dalyvavimą, ypač atsižvelgiant į tokias nepakankamai atstovaujamas grupes kaip jaunimas, moterys, migrantai ir neįgalieji. Tai galima pasiekti pagerinus pilietinės visuomenės organizacijų galimybes gauti finansavimą ir skatinant piliečių dalyvavimą pagal principą „iš apačios į viršų“. Socialinis dialogas taip pat atlieka labai svarbų vaidmenį didinant gerbūvį. Be to, EESRK ragina propaguoti dalyvaujamuosius mechanizmus, pavyzdžiui, Europos piliečių iniciatyvas, ir mano, kad nustatant ne tokius griežtus reikalavimus ir sulaukiant prasmingo Europos Komisijos atsako bus labiau jais naudojamasi.

1.9. EESRK mano, kad Europos Parlamento, ES Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinė deklaracija turėtų būti parengta taip, kad ja būtų sukurtas tvirtas pagrindas ateities kartų interesų ir teisių apsaugai ir pažangai. Šiuo tikslu Europos Komisija turėtų paskirti už ateities kartas atsakingą Komisijos narį.

2. **Bendroji informacija**

2.1. Europos žaliuoju kursu klimato politikos veiksmų ir aplinkos apsaugos srityse pradėta svarbi ir būtina pertvarka, daranti įtaką įvairiems sektoriams, įskaitant energetiką, transportą, pramonę ir žemės ūkį. Vis dėlto gilėjančios klimato ir biologinės įvairovės krizės, plintančios pandemijos, eskaluojami karai, mažėjantis konkurencingumas, augančios pragyvenimo išlaidos ir didėjanti nelygybė kelia naujų rimtų iššūkių, didina politinę įtampą ir, panašu, jog trukdo siekti Europos žaliojo kurso tikslų. Šių stiprėjančių krizių akivaizdoje ne tik atsiskleidžia mūsų sistemos pažeidžiamumas, bet ir būtinybė ją pertvarkyti. Elgtis „kaip seniau“ nebegalime.

2.2. Vis stiprėjanti trejopa planetos krizė didžiausią grėsmę kelia pastangoms sumažinti skurdą, užtikrinti deramą darbą ir socialinį teisingumą ir sukurti palankią, ilgalaikę verslo aplinką. Visuotinis atšilimas, biologinės įvairovės nykimas ir tarša kelia pavojų visai gyvybei mūsų planetoje ir prisideda prie dažnėjančių konfliktų ir socialinių neramumų visoje Europoje ir globaliuosiuose Pietuose. Tokiomis aplinkybėmis vis svarbiau skubiai iš naujo apmąstyti mūsų santykį su gamta ir apsaugoti bei prireikus atkurti natūralias ekosistemas, nuo kurių priklauso žmonės ir didžioji jų ekonominės veiklos dalis ([1]).

([1]) Nuomonė - Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas - Išsami biologinės įvairovės strategija COP 16: visų sektorių sutelkimas siekiant bendro tikslo (OL C, C/2024/6880, 2024 11 28, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6880/oj).

2.3. Gerbūvio ekonomika yra politikos orientavimo ir valdymo principas, kuriuo siekiama, kad formuojant politiką ir priimant sprendimus svarbiausi būtų žmonės ir jų gerbūvis. Gerbūvio ekonomikoje visuomenės tikslas privalo būti kiekvieno jos nario gerbūvio užtikrinimas, kartu laikantis konstitucinių nuostatų. Siekiant šio tikslo atskaitos tašku privalo būti tai, kad pinigai ir kapitalas yra svarbios priemonės mainams ir investicijoms, bet jie nėra savaiminis tikslas. Į bendrosios gerovės kūrimą orientuotas ekonomikos modelis grindžiamas universaliomis vertybėmis: žmogaus orumu, solidarumu, ekologiniu tvarumu, socialiniu teisingumu, skaidrumu ir demokratiniu dalyvavimu ([2]). Ekonomika sudaro sąlygas įgyvendinti gerovės viziją ([3]). Gerbūvio ekonomikoje pažanga vertinama ne tik pagal tradicinius ekonominius rodiklius, tokius kaip BVP, bet ir pagal gyvenimo kokybę atspindinčius rodiklius, pavyzdžiui, sveikatą, švietimą, aplinkos kokybę ir socialinius ryšius. Šiuo holistiniu požiūriu pabrėžiama teisingo išteklių ir galimybių paskirstymo svarba, užtikrinant, kad ekonomine nauda būtų plačiai dalijamasi visoje visuomenėje.

2.4. Kad ES pasiektų savo 2030 m. ir vėlesnio laikotarpio klimato ir biologinės įvairovės tikslus, labai svarbu per kitą kadenciją paspartinti esamų sprendimų ir ES teisės aktų priėmimą ir tobulinimą visose valstybėse narėse ir didinti investicijas į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas, kad būtų rasti nauji papildomi sprendimai. EESRK mano, kad per ateinančią kadenciją Europos Komisija ir Europos Parlamentas privalo nemažinti užmojų ir nestabdyti dabartinių tikslų įgyvendinimo. Veikiau būtina sparčiau sudaryti sąlygas investicijas skatinančiai aplinkai, suteikti prieigą prie įperkamos energijos, siūlyti naujus technologinius sprendimus, kuriais prisidedama prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos, atlikti atitinkamus poveikio vertinimus ir užtikrinti pakankamą techninę ir finansinę paramą bei apsaugos priemones valstybėms narėms, susijusių sektorių įmonėms, asmenims ir pilietinės visuomenės organizacijoms, kurie turės įgyvendinti taisykles.

2.5. Europos Komisija paskelbė 2023 m. strateginio prognozavimo ataskaitą ([4]), kurioje daug dėmesio skiriama tam, kad tvarumas ir gerbūvis taptų Europos atviro strateginio savarankiškumo dalimi, ir siūloma dešimt veiksmų šiam tikslui pasiekti. Ši pertvarka yra labai svarbi ES siekiant poveikio klimatui neutralumo ir tvarumo, taip užtikrinant ilgalaikį konkurencingumą ir pasaulinę lyderystę neutralaus poveikio klimatui ekonomikoje. Ataskaitoje išsamiai nagrinėjami didžiausi iššūkiai ir siūlomi politiniai sprendimai, įskaitant ekonomiką, kurioje pirmenybė teikiama gerbūviui, sprendžiamas įgūdžių atotrūkio klausimas siekiant tvarumo ir užtikrinamas pakankamas pertvarkos finansavimas.

2.6. Kaip teigiama Europos aplinkos agentūros atliktame pirmajame Europos klimato pavojų ekonomikai vertinime ([5]), mūsų žemynas šyla sparčiau nei kiti planetos regionai, o dabartinė politika nėra pakankamai sparčiai įgyvendinama, kad būtų pasiekti ES poveikio klimatui neutralumo tikslai. Pasaulio bankas teigia, kad neveikimo klimato srityje kaina gerokai viršija klimato politikos veiksmų Europoje kainą ([6]). Apskaičiuota, kad daugiau kaip 50 proc. pasaulio BVP priklauso nuo gamtos ([7]), o apie 40 proc. darbo vietų visame pasaulyje tiesiogiai priklauso nuo sveikų ekosistemų ([8]). Tačiau aplinkai kenksmingoms subsidijoms vis dar išleidžiami milijardai, nors jau dešimtmečius vyksta diskusijos dėl jų mažinimo.

2.7. Kaip teigiama 2024 m. pasaulinių išteklių apžvalgos ([9]) ataskaitoje, prognozuojamas 60 proc. išteklių naudojimo augimas iki 2060 m. gali niekais paversti pastangas pasiekti ne tik pasaulinius klimato srities, biologinės įvairovės ir taršos tikslus, bet ir ekonominį klestėjimą bei žmonių gerbūvį. Vienintelė perspektyvi galimybė – ekonomikos augimą atsieti nuo išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų, išteklių naudojimo ir aplinkos būklės blogėjimo, kartu didinant gerbūvį ir skatinant klestinčią ekonomiką ir konkurencingas įmones.

([2]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Ekonomikos bendrosios gerovės kūrimui: tvaraus ir į socialinę sanglaudą orientuoto ekonomikos modelio“ (OL C 13, 2016 1 15, p. 26).

([3]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Tvari ekonomika, kurios mums reikia“ (OL C 106, 2020 3 31, p. 1), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES teisingos pertvarkos politikos sistemos tobulinimas. Kokių priemonių reikia imtis?“ (OJ C, C/2024/1576, 2024 3 5, ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([4]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_23_3623.

([5]) https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment.

([6]) https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/economics-for-disaster-prevention-preparedness-europe.

([7]) Study for a methodological framework and assessment of potential financial risks associated with biodiversity loss and ecosystem degradation, European Commission.

([8]) World Employment and Social Outlook 2018, ILO.

([9]) https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook-2024.

2.8. Tarpvyriausybinės klimato kaitos komisijos teigimu, „parengus tinkamą politiką, infrastruktūrą ir technologijas, kurios leistų pakeisti mūsų gyvenimo būdą ir elgseną, iki 2050 m. išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis gali būti sumažintas 40–70 proc.“ ([10]). Tačiau vartojimo įpročius, ypač mažesnes pajamas gaunančių asmenų, daugiausiai lemia žemos kainos ir patogumas, nes tvarios alternatyvos dažnai yra arba neprieinamos, arba neįperkamos. Tai pasakytina apie įvairias prekes ir paslaugas, įskaitant transportą, būstą, maistą ir gaminius. EESRK yra įsitikinęs, kad norint užtikrinti, kad tvarus gyvenimo būdas būtų pats patogiausias, prieinamiausias ir ekonomiškiausias pasirinkimas visiems, reikia stiprinti sisteminį požiūrį į tvarią elgseną.

3. **Socialinio gerbūvio vizija**

3.1. Socialinio gerbūvio pagrindą turėtų sudaryti subalansuotas visų piliečių laisvių, pareigų ir teisių trikampis. Visuomenė turėtų siekti gyventi darniai su gamta ir neviršydama planetos galimybių ribų, kartu nepatirdama nepritekliaus, pasikliaudama ir naudodamasi tvaria ekonomika, kurioje svarbiausia yra gerbūvis, kuri paiso mūsų klimato, gamtos ir aplinkos poreikių ir išsaugo ir didina ateities kartų galimybes patenkinti savo poreikius.

3.2. Teisingumas yra socialinio gerbūvio kertinis akmuo, todėl žmonėms reikia suteikti tinkamą paramą, kad būtų patenkinti jų poreikiai. Reikia gerokai sumažinti struktūrines kliūtis, nes jos prisideda prie socialinės nelygybės didėjimo. Pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus asmenims ir asmenims su negalia, žmonėms, gyvenantiems kaimo ir izoliuotose teritorijose ir regionuose, taip pat jaunimui ir moterims, kurie šiuo metu atsilieka teisių ir pajamų srityje, vykstant pertvarkai reikia specialiai pritaikytos paramos.

3.3. Vyriausybės turėtų užtikrinti saugumą visiems. Saugiai jaustis savo aplinkoje yra esminis socialinio ir ekonominio gerbūvio aspektas, nes socialinis nestabilumas lemia ekonominį nestabilumą ir atvirkščiai. Kad būtų užtikrinta taika ir saugumas atsižvelgiant į vidaus ir išorės grėsmes, būtina imtis tinkamų veiksmų ir investuoti į įvairias sritis.

3.4. EESRK mano, kad turėtų būti užtikrinta visuotinė galimybė už prieinamą kainą gauti išsilavinimą, sveikatos priežiūrą, socialinę apsaugą ir būstą. Galimybė gauti pagrindinių išteklių, pavyzdžiui, tvariai gaminamo maisto, švaraus vandens ir energijos, turėtų būti suteikiama taip, kad visi galėtų rinktis tvarų gyvenimo būdą. Visuomenė turėtų dalyvauti nuolatiniame dialoge, kuriuo siekiama apibrėžti sąvokas „prieiga“ ir „pagrindinis“, užtikrindama, kad šios sąvokos atitiktų besikeičiančius gyventojų poreikius.

4. **Europos žaliojo kurso ir socialinio kurso planas**

Ekonominės aplinkybės

4.1. Nors dabartiniame Europos žaliajame kurse pabrėžiama, kad negalima „nė vieno palikti nuošalyje“, reikia kruopščiau integruoti šį principą, kad būtų galima geriau atsižvelgti į socialinius ir visuomeninius žaliosios pertvarkos aspektus ir pagrindines priežastis, dėl kurių kyla pasaulinės krizės. Būtina skubiai atnaujinti politinę, ekonominę ir visuomeninę paradigmą, kuria pirmenybė būtų teikiama žmonių ir planetos gerbūviui ir būtų siekiama stiprinti tvarią ekonominę veiklą, gamybą ir vartojimą. Mums reikia iš esmės pereiti prie tvirtos tvarios ekonomikos, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos gerbūviui ir žaliajai bei teisingai pertvarkai, suderintai su JT darnaus vystymosi tikslais, Paryžiaus susitarimu ir Biologinės įvairovės planu.

4.2. Būtinas žingsnis – reformuoti dabartinį ekonomikos modelį, neapsiribojant vien BVP pagrįstu augimu ([11]) ir skatinant visapusišką politikos sistemą, kuria būtų remiama tvari ekonomika, orientuota į visuomenės gerbūvį, t. y. 8-ojoje aplinkosaugos veiksmų programoje ([12]) įtvirtintą tikslą. Šiam tikslui pritarė ir abi teisėkūros institucijos, kurios pabrėžia siekį iki 2050 m. užtikrinti, kad žmonės sugebėtų gyventi neviršydami planetos galimybių ribų, gerbūvio ekonomikoje, kurioje niekas nešvaistoma, kurioje užtikrinamas atsinaujinantis augimas, pasiektas poveikio klimatui neutralumas ir gerokai sumažinta nelygybė.

([10]) https://www.ipcc.ch/2022/04/04/ipcc-ar6-wgiii-pressrelease/.

([11]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Ne tik BVP, bet ir kitos priemonės sėkmingam atsigavimui ir tvariai bei atspariai ES ekonomikai skatinti“ (OL C 152, 2022 4 6, p. 7).

([12]) Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (ES) 2022/591 2022 m. balandžio 6 d. dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2030 m. (OJ L 114, 12.4.2022, p. 22).

4.3. Remiantis Klimato ekonomikos instituto atliktu tyrimu ([13]), trūkstamos klimato srities investicijos 2030 m. tikslams pasiekti sudaro apie 406 mlrd. EUR per metus (2,6 proc. ES BVP). Taip pat bus sunku pasiekti 2026–2027 m. 10 proc. biudžete nustatytus kovos su biologinės įvairovės nykimu tikslus ([14]). Todėl bus labai svarbu jau artimiausioje ateityje sutelkti daugiau viešųjų ir privačiųjų lėšų žaliosioms investicijoms, prasmingai pakeičiant kai kurių turimų išteklių ir subsidijų paskirtį.

4.4. EESRK ragina ES ir valstybes nares dėti daugiau pastangų, kad panaudojant įvairius mechanizmus būtų padidinti biudžetai. Tai, be kita ko, gali būti kova su mokesčių slėpimu, mokesčių surinkimo gerinimas, skubus esamų aplinkai kenksmingų subsidijų nutraukimas ir vengimas nustatyti naujas subsidijas, esamų subsidijų reforma, taip pat iškastinio kuro mokesčių didinimas ir tvarios ekonominės veiklos, kurią vykdant generuojami ištekliai, skatinimas. EESRK siūlo raginti, kad 1 proc. gyventojų, kuriems priklauso beveik pusė viso pasaulio turto, būtų taikomi didesni mokesčiai ir pajamas panaudoti pertvarkai finansuoti.

4.5. Siekiant gerbūvio ekonomikos, reikės užtikrinti viešąjį biudžetą investicijoms ir reformoms pagrindinėse politikos srityse, susijusiose su žaliąja ir teisinga pertvarka, pavyzdžiui, švietimo, socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros. Reikia vengti griežtų taupymo priemonių, kurias matėme per ankstesnę ekonomikos krizę. Todėl labai svarbu siekti, kad būtų įgyvendinta tvirta viešųjų investicijų strategija, siekiant subalansuoto požiūrio į didesnes viešąsias investicijas ir fiskalinį tvarumą.

4.6. ES turėtų geriau informuoti apie šiuo metu turimas lėšas ir supaprastinti procesus, kad įmonės galėtų tomis lėšomis pasinaudoti.

4.7. Iki šiol nėra įrodymų, kad pasaulio mastu būtų plačiai paplitęs visiškas atsiejimas, todėl labai svarbu parengti ir priimti sprendimus, kurie padėtų sumažinti išteklių vartojimą ir dematerializuoti ekonomiką visame pasaulyje. Tai turi vykti vienodomis sąlygomis ir suteikti erdvės teisingam vystymuisi, ypač mažų pajamų šalyse. Norint visapusiškai suprasti, kaip naudojamos žaliavos įvairiose šalyse, reikėtų naudoti žaliavų naudojimo rodiklio principą, kaip siūlė Europos Parlamentas ir keletas valstybių narių, kurios jau turi nacionalinius žaliavų naudojimo rodiklio mažinimo tikslus. EESRK pritaria Tarybos raginimui nustatyti ilgalaikį ES tikslą, susijusį su tvariu išteklių ir žaliųjų viešųjų pirkimų naudojimu, kaip nurodyta Tarybos išvadose dėl 8-osios aplinkosaugos veiksmų programos ([15]).

4.8. Įmonės – nuo didelių įmonių iki labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių, kooperatyvų ir socialinės ekonomikos subjektų – atlieka svarbų vaidmenį žaliojoje pertvarkoje, nes jos įgyvendina pertvarką vykdydamos savo veiklą ir kartu prisideda prie kitų subjektų pertvarkos, teikdamos klimato ir aplinkosaugos sprendimus. Jos taip pat atlieka svarbų vaidmenį gerbūvio ekonomikoje, nes generuoja išteklius ir kuria žmonėms tvarias darbo vietas, prekes ir paslaugas.

4.9. Kad įmonės galėtų atlikti savo vaidmenį pereinant prie darnesnio vystymosi ir gerbūvio ekonomikos, joms turi būti sudarytos vienodos sąlygos, kad būtų išvengta nesąžiningos konkurencijos. Todėl visoms importuojamoms prekėms turi būti taikomi tokie patys standartai kaip ir Europoje pagamintoms prekėms. Reikalinga verslo aplinka, kuri skatintų inovacijas, investicijas ir prekybą ir palengvintų pertvarką. Reikia sudaryti palankias sąlygas pertvarkai valdyti visoms įmonėms, kartu pripažįstant, kad sąlygų ir poreikių įvairovė priklauso nuo sektoriaus ir įmonės dydžio. Labai svarbu mažinti biurokratiją ir paspartinti leidimų išdavimo procedūras.

4.10. Reikėtų dalytis geriausia patirtimi, susijusia su praktinėmis priemonėmis, kurių imasi Europos miestai. Pavyzdžiui, turėtų būti ribojama iškastinio kuro ir daug anglies bei medžiagų išskiriančių gaminių ir paslaugų reklama, ypač viešose erdvėse ir internete, kad būtų išvengta pernelyg didelio vartojimo, remiantis Grenoblio ir Amsterdamo iniciatyvomis, pagal kurias konkrečiai nustatyta, kad kelionių oro transportu, oro uostų, automobilių, kruizų ir iškastinio kuro bendrovės negali būti reklamuojamos savivaldybėms priklausančiose vietose.

([13]) https://www.i4ce.org/en/publication/european-climate-investment-deficit-report-investment-pathway-europe-future/.
([14]) Biodiversity mainstreaming, European Commission.
([15]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11326-2024-INIT/lt/pdf.

4.11. Siekiant įtraukesnio užimtumo, reikėtų skatinti kurti diversifikuotas įmones ir verslo modelius, įskaitant socialines, žiedines ir solidarumo sistemas, pavyzdžiui, tikslo siekiančių įmonių (angl. *steward ownership*), kooperatyvų ir moterų bei jaunimo verslo. Daugiau dėmesio reikėtų skirti socialinei ir dalijimosi ekonomikai, užtikrinant deramas darbo vietas, kokybiško mokymo ir švietimo galimybes, kurios būtų ekologiškos ir leistų save realizuoti. Be to, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas gerbūviui ir našumui bei skatinti profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, darbo sąlygos turi būti grindžiamos pusiausvyra tarp asmens gyvenimo padėties ir konkrečių verslo poreikių, įskaitant, kai taikoma, tokias priemones kaip darbo laiko sutrumpinimas.

Švietimas ir įgalėjimas

4.12. Švietimas turi suteikti žmonėms pilietinio sąmoningumo, skatinančio propaguoti sveiką ir tvarų gyvenimo būdą. Dėl daugelio žiedinės ekonomikos aspektų, pavyzdžiui, pakartotinio naudojimo, paskirties keitimo, taisymo ir dalijimosi produktais, galima sumažinti individualų vartojimą išvengiant nepritekliaus. Vis dėlto pasaulio ekonomikos žiediškumas tesiekia 7,2 proc., todėl daugiau nei 90 proc. žaliavų yra išmetamos, prarandamos arba negali būti pakartotinai panaudojamos ([16]). Didele dalimi būtent jaunesnių kartų dėka šie sprendimai kaip populiari tendencija propaguojami visuomenėje, tačiau norint visiškai pereiti prie žiedinės ekonomikos, reikalingi daugelį kartų apimantys sprendimai.

4.13. Reikia stiprinti švietimą, skirtą demokratijai ir viešosioms institucijoms vietos, regionų, nacionaliniu ir ES lygmenimis, ir padaryti jį privalomą, siekiant užtikrinti, kad visi besimokantys turėtų pakankami žinių, kad suprastų, kas yra demokratinė sistema, kaip priimami sprendimai Europoje, kokių esama apribojimų ir iššūkių ir kaip būti aktyviu piliečiu. Be to, ES institucijos turėtų dėti daugiau pastangų, kad piliečius pasiektų lengvas, konkretus ir prieinamas komunikavimas apie ES vaidmenį, pirmiausia vietos lygmeniu.

4.14. Didėja tvariai ateičiai reikalingų įgūdžių paklausa, o ES konkurencingumui užtikrinti labai svarbūs darbuotojai, turintys reikiamų techninių ir socialinių emocinių įgūdžių. EESRK ragina ES, valstybes nares ir įmones investuoti į mokymą, perkvalifikavimą ir kvalifikacijos kėlimą.

Pilietinės visuomenės dalyvavimas

4.15. Žmonės turėtų būti skatinami susitelkti ir organizuoti veiklą siekiant bendro tikslo naudojantis tokiais mechanizmais kaip Europos piliečių iniciatyva (EPI). EESRK mano, kad norint, kad Europos piliečių iniciatyvų būtų daugiau, reikėtų švelninti joms taikomus reikalavimus, o Europos Komisija turėtų konkrečiai ir prasmingai į jas reaguoti.

4.16. Demokratinės valstybės turėtų užtikrinti geresnį atstovavimą ir didesnę įtrauktį, taip pat aktyvesnį pilietinės visuomenės dalyvavimą ir valdymą pagal principą „iš apačios į viršų“. Tokie mechanizmai kaip piliečių asamblėjos yra svarbi dalyvaujamųjų sprendimų priėmimo procesų dalis, todėl vyriausybės turėtų skatinti įvairesnį atstovavimą piliečiams savo politikos formavimo procese ir aktyvesnį bei prasmingesnį organizuotos pilietinės visuomenės dalyvavimą. Tai turėtų sudaryti sąlygas visiems piliečiams, vietos bendruomenėms ir visuomenės segmentams aktyviau dalyvauti demokratiniame procese ir daryti jam didesnę įtaką. Kadangi dėl nelygybės mažėja pasitikėjimas politikais ir mūsų politine sistema, norėdami apsaugoti demokratiją, turime investuoti į žmones.

([16]) https://www.circularity-gap.world/2023#:~:text=The%20global%20economy%20is%20now%20only%207.2%25%20circular&text=This%20means%20that%20more%20than,such%20as%20buildings%20and%20machinery.

4.17. Socialinis dialogas atlieka labai svarbų vaidmenį pramonėje ir sektoriuose, kuriems teks susitraukti, užtikrinant, kad darbą praradę darbuotojai galėtų pasirinkti deramas ir tinkamas alternatyvas. Būdas tai įgyvendinti praktiškai – plėtoti Teisingos pertvarkos politikos sistemą, kaip raginama EESRK nuomonėje „ES teisingos pertvarkos politikos sistemos tobulinimas. Kokių priemonių reikia imtis?“ ([17]). ES ir valstybės narės turėtų stebėti ir stiprinti darbuotojų pagrindinių teisių įgyvendinimą, kad jie galėtų jungtis į profesines sąjungas be atsakomųjų veiksmų ir dalyvauti kolektyvinėse derybose besiformuojančiuose žaliuosiuose ekonomikos sektoriuose ir už jų ribų. Šiuo tikslu EESRK atkreipia dėmesį į Tarybos rekomendacijos dėl socialinio dialogo stiprinimo ES ([18]) įgyvendinimo stebėsenos nuostatas ir primena, kad valstybėms narėms rekomenduojama per 18 mėnesių nuo rekomendacijos paskelbimo pateikti jos įgyvendinimo priemonių sąrašą, parengtą konsultuojantis su socialiniais partneriais. Socialiniai partneriai turėtų atlikti svarbų vaidmenį rengiant šiuos rodiklius, kad būtų galima stebėti įgyvendinimą ([19]).

4.18. Piliečių dalyvavimui pagal principą „iš apačios į viršų“, kuriuo siekiama teisingos pertvarkos, ES turėtų skirti išteklių, įskaitant pagrindinį finansavimą. Be to, ji turėtų užtikrinti įvairių formų patariamąją demokratiją įvairiomis aplinkybėmis ir įvairiais lygmenimis, kad būtų sudarytos sąlygos socialinėms inovacijoms. Tai apima bendruomenės inicijuotas iniciatyvas, pereinamojo laikotarpio miestus, dalyvaujamąjį biudžeto sudarymą, piliečių asamblėjas, jaunimo energetikos tarybas, įtraukų miestų strateginį planavimą, daugiau konsultacijų su piliečiais dėl veiksmų prioritetų nustatymo, bendruomenių sodus, energetikos bendrijas ir kooperatyvus. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas įvairovei ir įtraukumui, siekiant jaunimo, migrantų ir neįgaliųjų dalyvavimo, taip pat tam, kaip į tokias iniciatyvas įtraukiamas lyčių aspektas.

4.19. Veiksmingos ir įtraukios konsultacijos su žmonėmis ir suinteresuotaisiais subjektais turi tapti privalomu reikalavimu. Į atitinkamus ES teisės aktus turėtų būti įtrauktos prasmingo ir ankstyvo dalyvavimo vietos lygmeniu paskatos ir standartai.

Svarstymai dėl ateities kartų

4.20. Siekiant užtikrinti teisingumą keletui kartų, pagal Europos žaliąjį ir socialinį kursą jaunimo ir ateities kartų teisės turi būti įtvirtintos visose politikos srityse. EESRK jau pritarė ES jaunimo testui ir yra pirmasis ES organas, kuris savo nuomonėse išbandė jo taikymą. EESRK taip pat bendradarbiavo su keletu jaunimo organizacijų ir sukūrė tokius mechanizmus kaip Jaunimo apskritojo stalo diskusijos klimato ir tvarumo klausimais ([20]). Jauni žmonės vieni pirmųjų ėmė reikalauti Europos žaliojo kurso, todėl jiems turėtų tekti vienas svarbiausių vaidmenų ir jie Europos žaliajame ir socialiniame kurse turėtų prasmingai dalyvauti.

4.21. Atsižvelgiant į dabartinę demografinę senėjančių ES gyventojų padėtį ir neapmokamas priežiūros pareigas, kurios daugiausiai tenka moterims, reikės įperkamesnių ir kokybiškesnių priežiūros paslaugų. Reikia spręsti finansavimo ir paslaugų trūkumo problemą, o įvairių sričių politika turi užtikrinti tvarumą, neužkraunant ateities kartoms netvarios skolos.

4.22. Formuojant politiką didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas kartų tarpusavio teisingumo principui, siekiant užtikrinti, kad našta, susijusi su bet kokios grėsmės mažinimu arba prisitaikymu prie neišvengiamo spaudimo, nebūtų vienašališkai perkelta ateities kartoms. Todėl į Geresnio reglamentavimo gaires turėtų būti įtrauktas poveikio ateities kartoms vertinimas. Transformacinė politika turi tarnauti ilgalaikiams Europos piliečių, įskaitant ateities kartas, interesams ir turėtų būti vengiama skatinti istorinį inertiškumą jų atžvilgiu.

([17]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES teisingos pertvarkos politikos sistemos tobulinimas. Kokių priemonių reikia imtis?“ (OJ C, C/2024/1576, 2024 3 5, ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([18]) 2023 m. birželio 12 d. Tarybos rekomendacija dėl socialinio dialogo stiprinimo Europos Sąjungoje (*OL C, C/2023/1389, 6.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1389/oj*).

([19]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Tarybos rekomendacijos dėl socialinio dialogo stiprinimo Europos Sąjungoje (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) ir dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Socialinio dialogo stiprinimas Europos Sąjungoje, išnaudojant visą jo potencialą teisingai pertvarkai valdyti“ (COM(2023) 40 final) (OL C 228, 2023 6 29, p. 87).

([20]) https://www.eesc.europa.eu/lt/initiatives/jaunimo-apskritojo-stalo-diskusijos-klimato-ir-tvarumo-klausimais.

4.23. Siekiant užtikrinti glaudų ES institucijų bendradarbiavimą, reikėtų parengti EESRK, Europos Parlamento, ES Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinę deklaraciją, kad būtų sukurta tvirta sistema, kuria būtų užtikrinama būsimų kartų interesų ir teisių apsauga ir pažanga, kartu nustatant institucijų įsipareigojimus įtraukti ateities kartų apsaugos priemones į teisines sistemas ir politikos priemones.

4.24. Kita Europos Komisija turėtų paskirti už ateities kartas atsakingą Komisijos narį, kurio portfelis apimtų daugelį sričių ir kuris prisidėtų prie visų teisėkūros procesų, siekiant užtikrinti, kad nauja ir dabartinė politika darytų teigiamą poveikį ateities kartoms. Šis postas turėtų būti grindžiamas sėkmingais panašių pareigybių pavyzdžiais iš viso pasaulio, pavyzdžiui, iš Velso, kuriame paskirtas Ateities kartų komisaras.

Briuselis, 2024 m. rugsėjo 19 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Oliver RÖPKE